

ONDRATICE I/ŽELEČ: ÚSTŘEDNÍ MLADOPALEOLITICKÁ STANICE S LISTOVÝMI HROTY

ONDRATICE I/ŽELEČ: CENTRAL UPPER PALAEOOLITHIC SITE WITH LEAF POINTS

MARTIN OLIVA
MZM - Anthropos

ABSTRACT:

Classification and publication of the dominant non-quartzite component of the industry from the classical Ondratice I site belonged to the heaviest debts to be paid off by archaeology of the Palaeolithic in central-east Europe. Studying of original documentation facilitated localization of trenches dating back to 1942 and rehabilitated the view that there had been only one main layer at this location (albeit stratigraphically “telescoped”) containing both patinated and quartzite artefacts. The vast majority of finds can be related to the advanced phase of development of industries with leaf points, which are normally placed into the sphere of the Szeletian. An integral part of these industries are also the Levalloisian points and blades typical for the so-called Bohunician, and points with partial flat retouch that characterize the Lincombian - Ranisian - Jerzmanowician group. The conclusion of the publication criticizes an excessive subdividing of the IUP-EUP industries according to the shares of the “*fossiles directeurs*” and their identification with Neanderthals on the one side (Szeletian) or anatomically modern humans on the other (“Bohunician”, LRJ).

KEY WORDS: Ondratice, silicites, orthoquartzites, Szeletian, Bohunician, Upper Palaeolithic, Moravia, leaf points, Jerzmanowician points, Levalloisian method, Stránská skála chert, history of research

I. ÚVOD

Oikumena tzv. drahanského paleolitu leží na východních svazích Dražanské vrchoviny přímo nad Vyškovskou bránou, která propojuje Hornomoravský a Dolnomoravský úval (CZUDEK 1972). V této části je Dražanská vrchovina o průměrné nm. v. 463 m budovaná spodnokarbonskými drobnými, břidlicemi a slepenci. Zalesněné okraje jsou tektonicky rozlámány a rozřezány hlubokými údolími (DEMEK *ed.* 1987, 169). Široký zvlněný výběžek k JV, na němž se nacházejí těž stanice okolo Drysic a Sněhotic, lemuje ze severu údolí Dražanského potoka (zvaného též Brodečka), který protéká Otaslavicemi a Brodkem u Prostějova. Severněji od něj směrem k Prostějovu leží známé paleolitické stanice u Vincencova, Alojzova, Určic a Dobrochova. Z jihu terén paleolitických lokalit vymezuje menší Drysícký potok. Nejbližším vodním zdrojem hlavní lokality je dnes nepatrný Ondratický potok, vzdálený 1,2 km k severu. Je však pravděpodobné, že nějaké prameny se nacházely ve strmé rokli, která lemuje lokalitu ze západu (obr. 1). Nálezy lze sledovat na ploše asi 120 tisíc m² mezi vrstevnicemi 325 a 330 m na plošině velmi mírně skloněné všemi směry. Hranice katastrů ji dělí na ondratickou polní trať Velká Začaková a želečskou trať Holcase (Holčasy) za státní (obr. 2).

Naleziště s celým tzv. dražanským paleolitem proslavil prof. Karel Absolon hlavně tím, že jej roku 1928 představil v pavilonu Člověk a jeho rod a v pozdějších instalacích pavilonu Anthropos na brněnském výstavišti. Věnoval mu roku 1935 též knihu nepřehlédnutelné velikosti, pojednávající o tzv. gigantolitech, jejichž skutečná existence se nikdy nepotvrdila. O bezpočtu jiných zmínek a názorů, často bizarních (viz v předposlední kapitole), referoval J. SKUTIL (1938–39, 86 sq; 1954), aniž by se sám k některému přiklonil. Z nich stojí na

PŘEHLED BĀDÁNÍ O STARŠÍ DOBĚ BRONZOVĚ NA MORAVĚ V 19. A 20. STOLETÍ

ÜBERSICHT DER ALTBRONZEZEITLICHEN FORSCHUNGEN IN MÄHREN
(19. UND 20. JAHRHUNDERT)

STANISLAV STUHLÍK

Slezská univerzita v OpavĚ

ABSTRACT:

The first Early Bronze Age finds in Moravia were discovered in the first half of the 19th century. In the second half of the century first excavations were carried out in Leskoun near Olbramovice. In the 1970s A. Rzehak unearthed several graves in Měnín which led him to introducing the term Měnín type (Möñitzer Typus). At the end of the nineteenth century a large hoards of metal objects were discovered. Around the same time minor cemeteries from Únětice Culture were researched as well as a settlement from Early Bronze Age and first finds from Epicorded Culture complex were enquired. At the beginning of the 20th century first attempts at summarising of the excavated finds were made alongside several other terrain excavations. After the foundation of Czechoslovakia in 1918 first professional archeologists started to work in Moravia. Amateur archaeologists were still in majority however. It was them who carried out most discoveries of Early Bronze Age finding places.

KEY WORDS: Moravia, Early Bronze Age, history of research, Únětice Culture, Věteřov group, Epicorded Culture Complex.

I. POČÁTKY V 19. STOLETÍ

Výzkum problematiky starší doby bronzové můžeme na MoravĚ, stejně jako i v jiných zemích, rozdělit do několika na sebe navazujících etap. Za první etapu můžeme považovat téměř celé 19. století a je to období, které můžeme nazvat sběratelským. V jeho průběhu byly hlavně zachraňovány a shromažďovány archeologické památky. Vesměš šlo o náhodné nálezy, mnohdy neznáme přesné místo nálezů, obvykle nebyly podchyceny bližší nálezové okolnosti, nejednou nebyla zaznamenána dokonce ani samotná lokalita a nejeden z těchto nálezů se v průběhu let ztratil, takže je dnes nedostupný. Teoretické problematice se v tě době nevěnovala téměř žádná pozornost.

V Moravském zemském muzeu je uložena kovová hřivna, kterou již v roce 1824 získal František Richter, bibliotekář v Olomouci (TIHELKA 1963, 39). J. Ondráček uváděl, i když s jistou pochybností, nález depotu z roku 1840 z Klentnice, který obsahoval hřivnu, jehlici s kulovitou hlavicí, dvě jehlice s hlavicí svinutou v očko, čtyři C-náramky a šest spirálovitých náramků z tyčinky čočkovitého průřezu (SCHIRMEISEN 1938, 70; ONDRÁČEK 1958, 38). V roce 1850 se další hřivna našla v Hulíně (RZEHAk 1899, 69; ČERVINKA 1902, 147). Na MoravĚ prokopali kněz kláštera v Rajhradě a učitel Gregor Thomas Joseph Wolny (obr. 1), jehož jměno se někdy píše i v české podobě Řehoř Tomáš Josef Volný, v roce 1846 u Rebešovic kolem 30 hrobů. Převážně šlo o hroby slovanské, ale několik z nich patřilo podle nádob zachovaných ve sbírce rajhradského kláštera do starší doby bronzové (ONDRÁČEK 1962, 45, obr. 3). Stejný autor zmiňuje již v roce 1838 i existenci valů hradiska na Šumárníku u Kněždubu (WOLNY 1838, 380), podrobnější popis lokality připravil K. J. Maška až o 50 let později (MAŠKA 1888, 17-18), ale spolehlivé datování naleziště do starší doby bronzové a mladších úseků doby bronzové umožnil až terěnní výzkum provedený V. Dohnalem v letech 1960-1964 (DOHNAL 1963-1964; 1988, 43-44).

HRY CARLA GOLDONIHO NA BRNĚNSKÝCH SCÉNÁCH

CARLO GOLDONI 'S PLAYS IN BRNO THEATRES

VERONIKA VALENTOVÁ
MZM - Oddělení dějin divadla

ABSTRACT:

Carlo Goldoni, Italian playwright, has been in the good graces of European theatres until today. Goldoni's comedy characters come alive very often in Brno theatres, forming more than one third of all Italian repertory. Generally, *The Servant of Two Masters* enjoys top popularity. Plays *The Mistress of the Inn* and *The Chioggia Scuffles* are often staged too. The article presents the most important presentations of Goldoni's texts in Brno - at the NdB (Brno National Theater), MDB (the Municipal Theater) or at the Theatre Faculty of JAMU.

KEY WORDS: Carlo Goldoni, NdB, MDB, Theatre Faculty of JAMU, *The Servant of Two Masters*, *The Mistress of the Inn*, *The Chioggia Scuffles*, *The Liar*, *The Boors*, *Women's Gossip*, *The Fan*.

Carlo Goldoni (1707-1793), zakladatel a reformátor italské komedie, zdědil lásku k divadlu po svém dědovi, zchudlém notáři, i po otci lékaři. Roku 1732 sice dokončil studium práv, ale už o dva roky později vyměnil talár za úspěšnou dráhu divadelní. Benátsky osmnáctého století zažívaly ekonomický úpadek, ale zároveň velký kulturní rozkvět. Působilo zde více než dvacet veřejných divadel, která divákům nabízela jak *commedii dell'arte* (často již ve značně vulgarizované podobě), tak i tragédie či pastorály. Goldoni coby důkladný pozorovatel a analytik života i umění velice záhy pochopil, že měšťanské publikum začíná mít mnohem náročnější požadavky. Postupně tedy začal realizovat svou vizi reformního divadla. Navazoval přitom na řadu myslitelů,¹ kteří vycházeli do velké míry z Moliérovovy reformy. Pozvolné prosazování pevného a závazného textu, jednoduché a jasné dějové linky, omezení improvizace, zrušení masek, nahrazení typů individualizovanými charaktery, ale také spolupráce divadelníků s autorem - to byly požadavky, které se v tradicionalistických Benátkách prosazovaly velice těžce. Po atacích a polemikách se zastáncem improvizované komedie Carlem Gozzim odjel Goldoni roku 1762 s pocitem nepochopení a zklamání do Paříže, odkud už se do Benátek nevrátil.

Goldonihovy texty se těší přízni evropských divadelních dramaturgů a režisérů do dnešních dnů. Velmi často jsou uváděny také na italských jevištích (mnohem častěji než u nás čeští klasikové Tyl nebo Klicpera). Důvodů je hned několik, ač jsou v každém období a v každém prostředí různé. Německé a italské kočovné společnosti seznamovaly českého diváka s úpravami Goldonihových her již v 18. století. Německá kritika neměla k jeho dílu zprvu přívětivý postoj, ale byl v té době nejšťastnějším východiskem z nouze (DIGRIN 1992, 127-129). V českém jazyce se Goldonihovy hry objevují až v letech 1827-1829 ve Stavovském divadle v adaptaci Jana Nepomuka Štěpánka, a to *Kuliferda a Trufaldýn, sloužící dvou pánů*. Prvním regulérním (ač poněkud kostrbatým) překladem se stala *Mirandolina* uvedená roku 1893 v Národním divadle v Praze. První polovina 20. století byla u nás ke Goldonimu skoupá. Mnohem více se v našich končinách hrály texty Luigiho Pirandella či Daria Niccodemioho a Alda De Benedettiho (ŠPIČKA 2007). K návratu jeho her na česká jeviště dochází až od poloviny století, kdy se s velkou oblibou interpretovaly jako „bezpečné“ realistické lidové komedie. Z jazykového hlediska byla a jsou paradoxně česká

NOVĚ OBJEVENÉ POHŘEBIŠTĚ Z DOBY LATÉNSKÉ V MOŘICÍCH (OKR. PROSTĚJOV)

NEW LA TÈNE BURIAL GROUND IN MOŘICE (PROSTĚJOV DISTRICT)

IVAN ČIŽMÁŘ¹ - HANA ČIŽMÁŘOVÁ² - MIROSLAV POPELKA¹

¹ Ústav archeologické památkové péče Brno, v. v. i.

² Archeologický ústav Moravského zemského muzea

ABSTRACT:

An yet unknown La Tène burial ground dating to LT B2-C1 was discovered thanks to the discovery of parts of anklets by a metal detector user. As a result of following survey a grave was found with grave goods dating to LT B2 (bronze bracelet, iron armet, iron fibulae with large ball on the bottom). A survey also revealed a settlement in the immediate vicinity of the finds. The anklets (dating to LT C1) which eventually gave rise to the survey (whose origin is evidently yet another grave) are among the biggest of this kind in Moravia.

KEY WORDS: central Moravia, metal detector, Middle La Tène Period, Celtic burial grounds, decorated anklets.

ÚVOD

V únoru 2020 ohlásil pan Ivo Chytil¹ z Vrchoslavic náhodný nález několika částí bronzového, bohatě zdobeného puklicového nánožníku, které našel při procházce s detektorem kovů na poli západně od obce Mořice (okr. Prostějov). S ohledem na charakter předmětu, který se vyskytuje především v hrobech, byla pracovníky ÚAPP Brno provedena ověřovací prospekce v místě nálezů. Při této akci, realizované společně s dlouhodobými spolupracovníky s detektory, bylo nalezeno více než deset dalších zlomků pocházejících ze zmíněného plasticky zdobeného nánožníku, a nedaleko západním směrem od místa nálezů se pak podařilo zajistit další předměty signalizující přítomnost sídlištní komponenty doby laténské.

Druhou fází výzkumu bylo vytyčení sondy v hypotetickém středu koncentrace lokalizovaných částí nánožníku a ověření situace pod úrovní naorávaných vrstev. Hrob, ze kterého pocházel předmětný nánožník (nánožníky), se bohužel zjistit nepodařilo, byl však zachycen a následně odkryt hrob jiný, který obsahoval kostru staršího muže s doprovodným inventářem stupně LT B2. Výsledkem akce je tedy zjištění nové lokality v k. ú. Mořice s funerální i sídlištní komponentou (časově se v určité fázi překrývající), přičemž pohřebiště tvoří nejméně tři, spíše však více hrobů. Samotný nánožník (nánožníky) je navíc možno považovat kvůli neobvykle velkým rozměrům puklic za výjimečný nález, ke kterému se v našem prostředí jen těžko hledají analogie.

PŘÍRODNÍ PROSTŘEDÍ

Předmětná lokalita se nachází v západní části extravilánu obce Mořice (okr. Prostějov) na rozhraní polních tratí s pomístním názvem „U můstku“ a „Za humny“ (obr. 1) a na ZM ČR 1 : 10 000 ji lze na listu 24-42-08 lokalizovat do širšího okolí bodu o souřadnicích 433/326 mm od Z/J s. č. Z geomorfologického hlediska leží zájmová oblast v severní části Tištiné pahorkatiny, která v těchto místech klesá k rozhraní Vyškovské brány a Hornomoravského úvalu (BÍNA - DEMEK 2012, 279-281).

DOKUMENTY - DOCUMENTS - DOKUMENTEN

SVĚDECTVÍ KARLA VALOCHA O „DRUHÉ VĚSTONICKÉ VENUŠI“

MARTIN OLIVA

Rukopis z 15. srpna 1992 byl spolu s pozůstalostí Jiřího Valocha původně předán do Moravské galerie a odtud r. 2020 do MZM. Týká se aféry, která v meziválečné době vyvolala snad až nepřiměřenou pozornost a způsobila mnoho zlé krve, ač šlo jen o manipulace s naivním a svým způsobem směšným padělkem (obr. 1). Dostal se však do prostředí moravských Němců, kteří se cítili poškozeni mj. tím, že výzkumu důležité stanice „lovců mamutů“ u Dolních Věstonic, kterou u této tehdy německé obce sami objevili, se zmocnil český badatel Karel Absolon a zajistil jí celosvětovou proslulost (OLIVA 2014). „Druhá Věstonická Venuše“ se přes svou nemotornost měla stát kulturním přínosem Němců, kteří ovšem jejím prodejem chtěli i nehorázně vydělat. Někdy v té době totiž prof. Karel Absolon novinářům podsunul vymyšlenou zprávu, že z USA se za prvou Venuši nabízí 40 milionů (je už jedno, zda korun nebo dokonce dolarů). Žádný doklad takové nabídky se nedochoval, dotyčná instituce nebyla pro jistotu nikdy jmenována a zjevně šlo jen o snahu propagovat vlastní práci v boji o další subvence. Jako mnoho jiných účelových výmyslů prof. Absolona (ZAJÍČEK - OLIVA - KOSTRHUN 2021) je i tento v různých médiích stále velmi populární.

Valochův rukopis přináší cenné vzpomínky mladšího příbuzného jednoho z nejobětavějších zastánců pravosti plastiky, takže podává celou kauzu z nezvyklého pohledu z druhé strany. Rozvíjí a doplňuje mnohé údaje, publikované již dříve (VALOCH 2008). Stejně jako vzpomínky, uveřejněné na tomto místě vloni, nejsou ani tyto autorem stylizované či námi upravené (jen vzácně je doplněno či přemístěno nějaké slovo), protože sám autor je považoval jen za interní dokument a nepočítal s jejich publikací. Časem se však i takové dokumenty stávají nenahraditelným svědectvím, a byla by škoda neseznámit s nimi širší veřejnost. Následuje text Karla Valocha.

V početné literatuře, týkající se tohoto předmětu (Josef Bayer, Josef Skutil, Leonard Franz, Karl Schirmeisen, Franz Čupík a množství novinových článků - viz Absolonův archiv), bych chtěl připojit několik poznámek. Pokud vím, tak můj švagr Franz Čupík (obr. 3) byl do této věci zatažen Hansem Surou, přítelem domnělého nálezce Franze Müllendra. Sura byl holič, krámk měl na Sadové ulici u Lužánek, na tehdejší konečné stanici tramvaje, a z Venuše chtěl zbohatnout. Müllender byl sedlák v Horních Věstonicích a tvrdil, že figurku našel při výkopu studny. Sura ji nejprve předložil Schirmeisenovi, který z ní údajně odstranil sintr. O tom je konečně podrobně psáno v člancích Bayera a Schirmeisena. Josef BAYER (1931) nejprve její pravost uznal, později odmítl. Na bázi figurky byl čerstvý lom, svědčící asi o tom, že se jednalo o větší kus klu, z něhož byla odlomena. Absolon ji prohlásil za padělek, k čemuž měl jeden dobrý důvod: z Horních Věstonic, kde byla údajně figurka nalezena, nebyly tehdy, a nejsou dosud, známy žádné paleolitické nálezy - což ovšem neznamená, že tam nemohou být.

Prostřednictvím Sury požádala paní Müllenderová mého švagra, aby figurku prodal; slibovali si od toho splatit dluhy. Švagr se vydal na cestu po Evropě, aby si ověřil názory vůdčích badatelů. Na cestu vzal s sebou Schirmeisena, kterému platil všechny výlohy. Navštívili Ferdinanda Birknera (Mnichov), Henri Breuila (Paříž), Hugo Obermaiera (Madrid)

O RELATIVITĚ UVĚDOMĚLOSTI. KRONIKA OBCE MILOVICE NA BŘECLAVSKU 1938–1945

MARTIN OLIVA

Na milovickém obecním úřadu se měla nacházet kronika, vedená ve válečných letech místním učitelem Fr. Jerzabekem. Nyní ji uchovává Okresní archiv v Mikulově, ale na obecním úřadu je uložen její překlad, pořízený v prosinci 1987 p. Karlem Janíkem. Kopie tohoto překladu mi byla laskavostí starostky Bc. Veroniky Pospíšilové a pana Josefa Hrbáčka roku 2021 předána. Protože jde o jedinečný dokument dobových dějů a smýšlení, přepsal jsem z něj nejzajímavější pasáže, jež představují asi polovinu všech záznamů. Vypuštěné části, jejichž smysl nikdy neprotiřečil celkovému tónu zápisků, jsou vyznačeny tečkami. V zájmu odstranění nápadných germanismů jsem místy změnil slovosled a upravil pravopis. Poznámky překladatele a redaktora jsou vtištěny kurzívou.

Dle informace pracovníků zmíněného archivu se z německé jižní Moravy podobných dokumentů dochovalo velmi málo, protože při odsunu byly buď zničeny, nebo odneseny do zahraničí; z těch významnějších se dochovaly např. kroniky Klentnice a Drnholce. Pokud některé zůstaly na místě, nové obyvatelstvo je buď zničilo nebo někam schovalo, protože po osvobození se jimi nechtěl nikdo chlubit – ani jejich samotní autoři ne, buď již nežijící nebo přesídlení do ciziny, kde už měli jiné starosti a vesměs i názory. I když vysídlenecé spolky vydávaly různou literaturu, agresivní velkoněmecký nacionalismus se v nich z moha důvodů již neozýval – nanejvýš jen národnostně podbarvené stesky. Česká historiografie s těmito dokumenty také příliš nepracovala, raději vycházela z těch českých, a teprve v posledních letech i z těch umírněnějších „z druhé strany“. Výsledkem je, že žádná z těchto německých kronik válečných let nebyla dosud vydána.

Od řídicího učitele a kronikáře Jerzabeka, patrně člena NSDAP, se neochvějně uvědomělý tón zápisů nepochybně očekával, podobně jako od řádně vyškolených autorů našich kronik z období socialismu. U venkovani, žijících po materiální i duchovní stránce stejně jako Češi, však překvapují doklady vyhraněné národnostní nesnášenlivosti, ale i skutečného lidového nadšení a hromadné ochoty přinášet oběti pro věc německého národa. Ta přetrvávala asi hlavně u žen, vždy soucitnějších, jak je patrné z jejich nasazení při shromažďování „Winterhilfe“ a ze shromažďování jistě již nedostatkových potravin vojákům. Autor však opakovaně naríká, že na čistě propagandistické akce se naproti tomu dostavovalo „soukmenovců“ již méně. Nadšení mužské části populace, postižené odvozy na frontu a narůstajícími hospodářskými problémy, se asi pomalu vytrácelo. Uváděné dvě desítky padlých jsou jen zlomkem počtu těch, kteří se do Milovic nevrátili ani na těch pár poválečných měsíců. Většinou zůstali či skončili v sovětském zajetí. Během čtyř zápisků jsem získal pocit, jakoby se s tímto procesem deziluze vytrácely také důvody (a morální oprávnění) k tak radikálnímu a neurvalému odsunu německého obyvatelstva, jakého jsme byli po osvobození svědky (jen v Milovicích žilo roku 1936 vedle dvou Čechů 595 Němců¹). Prezident Beneš a ostatní hlasatelé odsunu, místním dějům vzdálení, vycházeli ze sociopolitické atmosféry v době Mnichova a obsazení zbytku republiky. Pravda, největší násilí na českém obyvatelstvu se sice odehrálo na konci války, bylo však dílem beztak již odcházejícího režimu, nikoli obyvatelstva německého.

¹ Freising, J. 1936: Ortsgeschichte Millowitz, str. 8.

OBSAH - CONTENTS - INHALT

OLIVA, M.: Ondratice I/Želeč: ústřední mladopaleolitická stanice s listovitými hroty Ondratice I/Želeč: Central Upper Palaeolithic site with leaf points	3
STUHLÍK, S.: Přehled bádání o starší době bronzové na Moravě v 19. a 20. století Übersicht der altbronzezeitlichen Forschungen in Mähren (19. und 20. Jahrhundert)	75
VALENTOVÁ, V.: Hry Carla Goldoniho na brněnských scénách Carlo Goldoni's plays in Brno theatres	121
ČIŽMÁŘ, I. - ČIŽMÁŘOVÁ, H. - POPELKA, M.: Nově objevené pohřebiště z doby laténské v Mořicích (okr. Prostějov) New La Tène burial ground in Mořice (Prostějov District)	139
DOKUMENTY - DOKUMENTE - DOCUMENTS	
Svědectví Karla Valocha o „Druhé Věstonické Venuši“ (<i>M. Oliva</i>)	155
O relativitě uvědomělosti. Kronika obce Milovice na Břeclavsku 1938–1945 (<i>M. Oliva</i>)	161